

I Rood geringde dagen

Waar de matrassen tegen elkaar aan liggen zit een kuil. In beide matrassen op dezelfde plaats. Als het product mankementen vertoont, moet de klant ermee terug, had Lily gezegd. Nieuwe matrassen horen geen kuil te hebben. Hoe konden fabrikanten iets fatsoenlijks afleveren als hun klanten alles maar slikten? Béla moest opbellen, Stromeyer moet matrassen zonder kuil leveren of anders korting geven. Reclameren! Maar Béla houdt niet van reclameren.

‘Daar stond Stromeyers brandkast op,’ zegt hij. ‘Wij vrijen in de afdruk van zijn geld. Het brengt geluk in de liefde.’

Slapen doet hij aan de ene kant van de kuil en Lily aan de andere. Alleen op zondagochtend, als de tijd niet met schel gerinkel losschiet langs een strak gedraaide veer, laten ze zich naar beneden rollen.

‘Laten we vandaag bij de geit gaan liggen,’ stelt Lily voor.

Daar wil Béla niets van weten. Als je op zondagochtend op de vloer ging liggen in plaats van in de kuil...

‘Dan wat?’

Dat weet hij ook niet, maar het zou vast niet goed aflopen. Orde en regelmaat waren de kabels die vasthielden wat je dreigde te verliezen, onder alle omstandigheden moest je zorgen dat ze strak stonden. Hij buigt over de rand, strekt een hand uit naar de korte kant van het vloerkleed en trekt de franjes evenwijdig aan het hoofdeind van bed. Diagonalen maakten zó onrustig.

Door een kier in de gordijnen giet de zon een plas licht op het kleed. Een streepzachte Kazak, vorige week aangeschaft na een voettocht langs kooplieden van Taraz tot Agadir dwars door Boedapest. Lily had er dagenlang om gezeurd. Eigenlijk had hij niet willen toegeven. De gulzige hap uit hun spaartgoed had hem bang gemaakt, ook nadat hij volhardend

had afgedongen. Maar ook hij had de geheimzinnige bekoring gevoeld toen de handelaar het kleed in zijn volle glorie uitrolde. Wol gemengd met zijde, de pool twee millimeter hoog en verend als mos onder de voeten. Groen in het midden, omlijst door een diep, korenbloemblauw. Toch waren het niet de zachtheid van het materiaal of de volle, verzadigde kleuren waar hij voor gezwicht was. En ook niet de voorstelling, hoe ongewoon die ook is. Midden in het groen staat een vluchtende geit die wordt aangevallen door een vuurrood, aandoenlijk ongevaarlijk monster. Je voelde dat de wever met toewijding en geduld de draden had gladgestreken in het getouw en inslag na inslag de afbeelding onder zijn ervaren handen tevoorschijn had gewerkt. Het was de wevers in Kazachstan verboden om levende wezens af te beelden. Maar deze wever was oud, en toen zijn leven ten einde liep had hij ervan gedroomd dat gebod te overtreden, om, één keertje maar, af te wijken van die doodse geometrische figuurtjes. En wat een duivelse triomf was het geweest om zijn beteugelde hartstocht vrij te laten en een echte, levende geit af te beelden, springend, rennend, vluchtend voor het monster dat hij er achteraan had laten vliegen met scherpe klauwen en een vuurspuwende tong! Toen het klaar was had hij een stap achteruit gedaan, de gespleten staart van het monster gestreeld en in zichzelf gelachen. Dus zó was het om je eventjes God te voelen! Zouden westerse wevers nu altijd die bandeloze vrijheid voelen, had hij zich afgevraagd, wat heerlijk leek hem dat.

De wever was allang gestorven, zijn vlees vergaan, zijn huis weggewaaid. Maar zijn glimlach zat nog in het kleed en het was de roekeloze vreugde ervan waarvoor Béla met een diepe zucht zijn portemonnee had getrokken.

‘U kunt hem altijd weer van de hand doen,’ had de handelaar gefleemd met een stem nog zijger dan zijn nering. ‘Een oude Kazak houdt zijn waarde beter dan geld. Hij is ab-so-luut waardevast. Wie zou dat vandaag de dag van de Hongaarse pengö durven beweren? Zegt u zelf, meneer, die smelt in je broekzak.’

Dat laatste was zeker waar. Voor de rest... praatjes, nog niet de helft zouden ze ervoor terugkrijgen als ze het geld nodig hadden.

Lily wringt haar schouder onder zijn oksel en legt haar hoofd op zijn arm. Zondag is het glanspunt van de week, één uit zeven. In de kuil is Béla's strelende hand, de zachte beharing van zijn borst, de kachelwarmte van zijn buik. Daar is de diepe verzadiging van haar lichaam na de daad, en dan de lome slaap. Een dierlijk hol in de aarde, dichtgeweven met warmte

en adem. Je kon er wegdrijven, verder en verder in de onbegrensde leegte van de zondagochtend, op geluiden van ver weg en geuren van dichtbij. De geur van Béla's lichaam is vol en donker, anders dan van anderen wier geur ze kan onderscheiden. Papa, haar broers... Béla ruikt naar runderbouillon en muskaat, een geur die vaag omgeven wordt door iets zachts en fluweligs, als een plak rauwe ham met een randje vet eraan. Het sterkst achter zijn oren, in zijn lies en onder zijn oksel, waar hij zich vermengt met de zurige ondertonen van zweet en haar. En geheimzinniger, mannelijker, op zondagochtend, dan door de week.

Ze legt haar hand op zijn wang en slaat een been over zijn heup.

'Nu ben je weer helemaal van mij.'

'Dat ben ik toch altijd al, Kätze...'

Lily betwijfelt dat. Op zondagochtend kwam je elkaar nader dan anders, op het vuurtje van lust en liefde smolten hun harten spetterend samen als eieren in de pan. In precies zeven dagen was al die zachte eetbaarheid weer afgekoeld en gestold, en sudderde elk hart weer in zijn eigen ritme en vet verder. Van zijn behoefte aan een vaste plaats begreep ze niet veel, het vloerkleed was zachter dan de matrassen, maar aan de vaste zondagochtend klampte zij zich ook vast. De enkele keer dat die werd losgelaten voelde ze zich de rest van de week afdrijven in een verraderlijk stroomgebied. Eer je het wist werd je allebei een andere richting opgestuwd, wie wist waar je uitkwam en of je nog terug kon spartelen. Vooral mannen, bij wie de lust zoals bekend meer ongericht en stuurlaas aan de oppervlakte dobberde dan bij vrouwen, verdwaalden gemakkelijk zonder Zevendaags Verbond. Zulke tradities waren beslist functioneel, je kon ze niet straffeloos negeren.

Ze strekt een lange arm uit en pakt de kalender van het nachtkastje.

'We hebben een kruisje verdiend.' Ze likt aan haar vinger en bladert door rood geringde dagen.

'Wees daar toch niet zo mee bezig, Lily...'

'Ik moet het uitrekenen.'

'Waarom? Wat maakt het uit?'

'Op rode dagen kunnen we een keertje extra...'

'Wat, om vijf uur 's ochtends?'

's Avonds dan...'

'Kätze. Ik ga om half zeven de deur uit en kom acht uur 's avonds thuis. Dan ben ik moe.'

'Als je niet wil meewerken...' Er komt iets geprikkelds in haar stem.

‘Natuurlijk wel. Maar ’s avonds ben ik moe, dat is toch normaal? Het lijkt me beter als je die kalender wegdoet.’

‘Hij stoort niemand.’

‘Natuurlijk wel, het legt een druk. Een man is een teergevoelig wezen.’

Lily staat op om de gordijnen open te trekken en stapt weer in bed. Dit vacuüm en de diepe rust, de loomheid na de bevrediging, een warme hand die haar rug, haar schouders streelt - ze vindt het het heerlijkste moment van de week. Je voelde je ruim en vrij, afgestoft en schoongeboend. Langs zijn brede mond met de volle, zinnelijke lippen, het stoppelwaas op zijn wangen, zijn stevige neus, kijkt ze naar een merel die in en uit de klimop vliegt. In de harde wind zwaaien de takken van de appelboom voor het raam heen en weer. Op zondagochtend kon je kijken zonder er iets bij te denken of te voelen. De dingen bestonden buiten jou om. Op de een of andere manier waren ze echter dan op andere dagen van de week. Realistischer, groter. Er viel iets op zijn plaats, steeds opnieuw.

‘Eruit!’

‘Kunnen we niet één keer overslaan...’

‘Zeg dat toch niet steeds. Je weet hoe ze zich erop verheugen.’

‘Op jou. Op mij verheugt niemand zich.’ Lily’s gezicht betreft. Als haar afkeuring eenmaal wortel heeft geschoten, grijpt ze snel om zich heen. Het is verbazend hoe vlug en grondig alles wordt overwoekerd. De spijsbrij is te vet, de stoelen zijn te hard, de servetten tot karton gesteven. Het huis waarin Béla is opgegroeid vindt ze opeens ongezellig en smakeloos ingericht. Béla’s broer is sloom, zijn moeder kijfziek, zijn vader ‘een treurwilg’. Zelfs de bloemen in de vaas op tafel gaan op in haar misnoegen. Ze ziet, ruikt en hoort alleen nog tegenstellingen met de Canisiussingel. De tafelgesprekken gaan over politiek en over mensen die ze niet kent. Om haar tegemoet te komen, spreekt Béla’s familie Duits, maar vaak vallen ze terug op het Hongaars en dan kan ze het moeilijk volgen. Béla’s vader is jurist, Jurka en Béla ook. Het academische milieu verschilt hemelsbreed van het zakenmilieu van haar ouders. Haar papa, haar mama, haar broers, allemaal stonden ze energiek in het volle leven. Niet wikkend en wegend, weifelend en filosoferend, maar flink, praktisch handelend. Alleen Ray misschien... Maar Ray was een verhaal apart. En Tous. Maar Tous was nog veel aparter. Hoe dan ook, als de verplichte zondagse etentjes in de Ugocsa utca er niet waren – het leven zou een stuk aangenermer zijn.

‘Jullie zijn zo ernstig en zwaar op de hand. Mensen van het woord, niet van de daad. Vooral Jurka, maar ook je vader.’

‘Och, zo moet je het niet zien... Vader is van de oude stempel. Typisch een man van de glorie-dagen van het oude Hongarije. Dat ons land na de Eerste Wereldoorlog en het Verdrag van Trianon een spikkeltje op de kaart van Europa is geworden, dat heeft hij nooit kunnen verwerken.’

‘Wat geeft dat nou...’ gaapt ze. ‘Holland is toch ook maar een spikkeltje op de kaart. En kijk eens hoe belangrijk!’

‘Lily?’

‘Béla?’

‘Holland heeft een oppervlakte van een kleine veertigduizend vierkante kilometer...’

‘En?’

‘Hongarije was voor de oorlog *driehonderd-vijfentwintig-duizend vierkante kilometer.*’

‘O...’

‘Dat kun je niet zomaar vergelijken.’

Ze sluit haar ogen en denkt aan niets in het bijzonder. Een beetje kletsen terwijl je slaperig tegen elkaar aan lag, je lijf verzadigd, loblig, zwaar als stijfgeslagen room onder de lichte, warme, dubbelgestikte lakens die de Hongaren opvulden met veertjes en ‘paplans’ noemden. Het toppunt van heerlijkheid. Praten in bed was ook anders dan praten op de bank.

Vertrouwelijker, en Béla was spraakzamer.

‘Het is ook jouw land, Hongarije.’

‘Hm-mm. Dat is zo...’

‘Je moet bedenken, Kätze, tussen 1870 en 1910 hadden wij hier de grootste economische groei ter wereld. Groter zelfs dan Amerika. Rivieren hebben we ingedamd, spoorwegen uitgebreid, bruggen over de Donau en de Tisza aangelegd. Drie universiteiten opgericht! We hadden een zeehaven in Fiume en een schitterende handelsvloot. In die tijd is vader opgeklommen naar een hoge post op het ministerie. Zo’n snelle carrière, indertijd was dat echt een uitzondering. Het wekte nijd en afgunst. Toen werd het oorlog en daarna kwam hij met zijn hang naar oude glorie alleen te staan. Iedereen wilde snel vooruit, hij wilde achteruit, terug naar wat verloren was. Een nieuwe generatie ambtenaren was opgegroeid in de vluchtelingenellende. Die had een heel andere kijk op de plaats van Hongarije in de wereld. De joden werden verantwoordelijk gehouden voor het Verdrag van Trianon,

alle sociale en economische moeilijkheden van ons verminkte land, compleet met de revolutie van 1919 werden hun in de schoenen geschoven. Antisemitisme was officieel overheidsbeleid. Vader had daar kritiek op. Er werd een wet aangenomen die de toelating tot universitaire studies voortaan verdeelde volgens het aandeel van rassen en nationaliteiten in de bevolking als geheel. De maatregel was gericht tegen de joden, die werden gedegradeerd tot minderheidsgroep. Vader noemde het hypocriet. ‘Een belachelijke verspilling van menselijk talent,’ zei hij tegen iedereen die het horen wilde. Toen hebben ze hem eruit gewerkt.’

‘Dat heb je nooit verteld... En toen?’

‘Rond zijn veertigste is hij een advocatenpraktijk begonnen met een joodse vriend.’

‘Simon? Die ziet er helemaal niet joods uit...’

‘Hoe ziet een jood eruit, dacht je? Je ziet heus geen verschil. Ze werkten hard en de praktijk kwam tot bloei. Zo heeft hij het huis gekocht. Met eigen geld, zoals hij ons altijd inprentte. Geen cént van de bank zit erin, jongen! Geen cént van de bank! Hoe vaak we dat niet hebben moeten horen...’

Béla legt een arm onder zijn hoofd en denkt na. In het leven van zijn ouders was het huis een keerpunt geweest. Dankzij het huis hadden ze zich kunnen bevrijden van hun financiële zorgen, zelfs waren ze na een poosje beter af geweest dan toen vader nog op het ministerie werkte. Als klein landgoed had hij het gekocht, vrij gelegen in de weilanden buiten de stad. In een vriendelijk, zacht glooiend landschap met keuterboertjes en kersenbomen, kippen en kleinvee, een paar hectare grond rondom. Sinds de oorlog waren er een half miljoen Hongaren uit de verloren gebieden naar Boedapest getrokken. Arme en rijke emigranten leefden in uitgerangeerde treinen, woonwagens en portieken. Een onhoudbare toestand, tientallen jaren was er gebouwd. De buitenranden van de grond werden aan de stad verkocht, die er lelijke flats neerzette. De nieuwe bewoners duwden hun ramen open en wezen elkaar op het lage huis dat als een luchtspiegeling op het gras tussen de bomen stond. Rondom verkocht hij nog meer grond. Jarenlang was er gestampt, gedrild en gehamerd. Voor en achter, links en rechts woonden nu honderden mensen in hoge, eenvormige appartementsgebouwen. Zijn vroegere verstilling en landelijke idylle had het huis altijd behouden. Als je het hoge hek aan de straat openduwde, stond je op een verdwaald landje dat door de gulzige stad over het hoofd leek gezien. En terwijl de omringende straten door de hoogte van de flats

altijd in de schaduw lagen, had de zon alle ruimte om het huis en het gras te omhelzen.

‘Grappig, dat bedenk ik nu pas... Er was niets dat vader zo verafschuwde als het Verdrag van Trianon. Maar hij is er rijk van geworden! Als die honderdduizenden ontheemde Hongaren niet naar Boedapest waren gekomen, was daar nooit gebouwd... In het laatste gat naar de straat kwam een bioscoop. Vader heeft toen het recht bedongen dat ons gezin tot in lengte der dagen gratis naar de film mocht.’

‘Wat heerlijk!’

‘Sommige films hebben we wel acht keer gezien, Jurka en ik. Het ijzeren masker, Buster Keaton... Tarzan de aapmens...’

‘...Tarzan de aapmens! Die heb ik ook gezien! Met die aap en Johnny Weissmuller en Maureen o’Sullivan gekleed in een zeemleren lapje. Een affront, vond papa dat. Hij stond op en liep de zaal uit en wij moesten allemaal mee.’

‘Vampyr, der Traum des Allan Grey...’

‘Trouble in paradise!’

‘Maar dan is je vader een bemiddeld man...’ Lily gaat rechtop zitten. Dat Béla-pa noemenswaardige financiële reserves zou hebben, dat hij daarin misschien niet eens onderdeed voor haar papa, was een heel nieuw gezichtspunt. Hoe kon iemand als Béla-pa rijk zijn? Haar papa – ja. Hoe kon papa niet rijk zijn! Papa leidde met vaste hand de toekomst van zijn kinderen, zijn broers en zussen, zijn neven, zijn achterneven, de familie van zijn vrouw, anderhalf duizend werknemers in zijn fabriek. Iedereen gehoorzaamde hem helemaal vanzelf, oom Fred uit Maastricht noemde dat ‘natuurlijk gezag’. ‘Ons Michel heeft een natuurlijk gezag,’ zei oom Fred bewonderend tegen oom Door, die geen enkel gezag had, ook geen onnatuurlijk, niet eens over tante Adèle. Maar Béla-pa... zo’n lange, slungelige man in een wapperende berenpels, vol tobberijen en ingebeelde kwalen die hij bestreed, liever gezegd voederde, met handenvol poeders en pillen... Dat zo iemand bemiddeld kon zijn... En niet zomaar wilsbekwaam, maar een man die risico’s nam voor zijn overtuiging... om zo te zeggen een held... Het paste van geen kant bij hem.

‘Vader heeft goed verdiend. Maar hij is erg op de duiten. Als wij geld vroegen voor uitgaven die niet strikt noodzakelijk waren, riep hij: spelen jullie niet de grote heer op mijn zak! Moeder hield hij kort met huishoudgeld. Ik zat nog op het gym toen ik bijles ging geven, zo had ik een

behoorlijk zakgeld en was ik niet van hem afhankelijk. Later, als rechtenstudent, kon ik me van mijn eigen geld een smoking en rok veroorloven, uitgaan en vakantiereisjes maken. Zo heb ik me aan zijn zuinigheid en betutteling kunnen onttrekken. Vader heeft zich toen helemaal op Jurka gestort.'

'Hij lijkt juist heel royaal, je vader...'

Béla haalt zijn schouders op. Aan gasten werd het beste voorgezet. Zelf hadden ze altijd zuinig geleefd. Vader vond geen rust in zijn geld, integendeel, hij voelde het voortdurend bedreigd, potte het op en wilde zijn rijkdom vasthouden. Letterlijk, in de hand.

'Op de eerste verdieping is een geheim kamertje.' Béla grinnikt. 'Achter de vitrinekast op de overloop, aan de buitenkant van het huis kun je het niet zien. Daar zit hij op zondagochtend zijn penningen te poetsen. Hij stalt ze uit op een fluwelen lapje en kijkt er zielsgelukkig naar. Zijn eigen hoogmis. De aanbidding van het goud.'

Ze lacht mee. 'Papa en mama, als ze vroeger een opdracht naar de effectenbank stuurden, bespraken ze dat aan het bureau in de herenkamer. Mama's voetjes bungelden een eind boven de grond en ze rookten allebei een sigaar. Papa een grote en mama een kleintje. Als je per ongeluk binnenkwam, keken ze heel betrappt.'

'Wij lachten erom,' herneemt Béla. 'Lach maar, zei vader, jullie weten niet wat het is om arm te zijn. Na zijn ontslag hebben ze het zwaar gehad, moeder en hij. Arm genoeg om op zondag binnen te blijven en stil te zitten. Van wandelen kregen ze honger en van honger konden ze niet slapen.'

Lily laat zich weer onderuitzakken en trekt het dekbed om zich heen.

'Hoe groot zei je dat Hongarije was?'

'Driehonderdvijfentwintigduizend vierkante kilometer.'

'Wat groot...'

'Jazeker.'

'Béla?'

'Mm.'

'Kunnen we niet één keertje thuisblijven...'

'Nee.'

Boodschappen doet Böskem zelf. Voor de zondagse maaltijd, zes gangen voor vijf personen, draait ze elke pengö drie keer om. Een dienstbode komt

twee halve dagen in de week. Schrobben en boenen doet ze zelf. Alleen Béla-pa, Béla en Jurka weten dat. Vrouwen van hun sociale standing poetsen niet, ze borduren en lezen gedichten terwijl dienstbodes voor dag en nacht, aangevuld met twee of drie gespierde boerinnen, het werk doen. Böskem verslijt haar knieën op het parket, ze lapt ramen, klopt karpotten, maakt bessen en bonen in voor de winter en hangt zelf de was aan de lijn. Na zware werkdagen windt ze zwachtels om haar handen, in de zomer doordrenkt met komkommersap, in de winter met amandelmelk. Haar handen mogen het geheim niet verraden.

‘Ik leid een leven als een dienstmeid,’ klaagt ze. ‘Als we nu arm waren.’

Béla-pa haalt zijn schouders op. Een oud liedje, met een oud refrein.

‘Wat wou je anders met je tijd doen?’

‘Wat andere vrouwen doen. Winkelen, lezen, borduren. Uit eten. Een etentje geven waar ik niet eerst dagenlang voor heb moeten ploeteren, zodat ik er zelf ook plezier van heb.’

‘Ach mens. Zo’n dom vrouwenleven! Ik moet toch ook werken. We moeten allemaal werken.’

‘Werken of sloven. Dat is niet hetzelfde. Ik loop ook al tegen de vijftig. Straks ben ik dood en waar kijk ik dan op terug? Sloven, sloven, sloven.’

‘Als je dood bent kun je niet terugkijken.’

‘Dat is dan een geluk bij een ongeluk. Toen je nog op het ministerie zat hadden we ook maar één meisje. Maar wel voor dag en nacht. Toen hadden we al onze vrienden en kennissen nog. Toen was er doordeeweeks tenminste iets om naar uit te kijken. Toen kon er ook nog weleens een nieuwe jurk vanaf. Een prachtige carrière had je kunnen hebben, als je het niet bedorven had met je...’ ze laat een effectvolle pauze vallen voordat ze de zin afmaakt, ‘principes.’

‘Mooie vrienden. Als het goed gaat, komen ze je arm eten en drinken. Als het slecht gaat, zien ze je niet staan.’ Hij trekt de krant hoger op, maar de lust om te lezen is hem ontvallen.

Böskem klakt misprijzend met haar tong. Koningin van het bal was ze geweest, tollend en zwierend in ruisende zijde met ruches en strikken, haar voetjes in fluwelen schoentjes die kraakten van nieuwheid, een knoop van zilveren belletjes op de wreef. Trots en slank, gevat, met ondeugend flonkerende kattenogen – alle mannen hadden met mooie Böskem willen dansen. Rond en rond wervelde ze tot diep in de nacht met rinkelende voeten, dronken van de loerende, jagende, flirtende blikken van

staatssecretarissen en generaals en de smeulende afgunst van andere vrouwen. Een trots vlammetje vonkte in zijn ogen als Béla-pa naar haar keek. ‘Wat een mooi paar!’ zeiden de dames en heren die gerimpeld en kaal aan de jaloezie ontstegen waren. Hun huis was een komen en gaan van vrienden en kennissen geweest. Er werden discussies en voordrachten gehouden, dansavonden met een orkest, huisconcerten met een strijkje, geregeld kwam er een tarokpartij bijeen. Altijd was er wel iets druks en vrolijks. Diners met twintig, dertig gasten, ambtenaren en hoogleraren, rechters met hun echtgenoten... Na Béla-pa’s ontslag was dat allemaal, bijna van de ene dag op de andere, voorbij. Böskems horizon was verschrompeld tot haar huis en haar tuin, de winkels in de dwarsstraten, de markthallen bij de Erzsébetbrug. Ze leidde een hardwerkend bestaan, en het wekte Béla-pa’s verwondering, die hij in stilte droeg, dat ze daarbij uit al haar korsetten was gebarsten. Haar taille was verdwenen, haar wangen en haar kin waren zwaar geworden en de eens zo strakke kaaklijn was verzakt in drie boogjes. In het vet van haar dijnen en bovenarmen hadden zich blauwe slierten en vlokken genesteld. Haar ogen hadden hun katachtige fonkeling verloren en een teleurgestelde, verwijtende uitdrukking aangenomen.

Maar Böskem was te trots om zich klein te voelen. Na een poos had ze er een sport van gemaakt om van een schijntje van het voormalige huishoudgeld rond te komen zonder dat er schaarste was. Het huis is schoon en gezellig. Op zaterdag ruikt het naar vers gebakken brood. Tussen de pruimenbomen in de tuin heeft ze appel- en amandelbomen laten aanplanten. Elk voorjaar bloeien daar pinksterbloemen onder een waas van roze en witte bloesem. In het strijklicht van de late middagzon is het zo’n onverwachte aanblik, dat voorbijgangers blijven stilstaan achter het hek naar de straat. Met hun sociale degradatie had ze zich niet kunnen verzoenen. Sommige vrienden waren uit zichzelf weggebleven, anderen waren haar vreemd geworden. Hun gesprekken over de schitterende bals, de opera’s en toneelvoorstellingen die ze hadden bijgewoond, hun invloed, hun politieke successen – het herinnerde haar al te pijnlijk aan wat ze waren kwijtgeraakt. Na zulke etentjes voelde ze zich ellendig en verstoten. Op den duur had ze ze niet meer uitgenodigd. Zo was het langzaam stil geworden rond de taroktafel. Alles wat de sleur van alledag doorbrak, was het zondagse etentje met de kinderen, waar ze de rest van de week verbeteren naartoe werkte.